

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 1

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 1. – 704 с.
ISBN 978-617-8763-15-2**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-15-2

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

Горяга Оксана Вікторівна КНЯГИНЯ ОЛЬГА – ВИДАТНА ЖІНКА ТА ДЕРЖАВНА ДІЯЧКА	118
Єфремова Наталя Володимирівна ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ЖИТЕЛІВ-ЧЛЕНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	121
Корнієнко Ірина Валеріївна ОСВІТА ТА КНИГОДРУКУВАННЯ У ДОБУ ГЕТЬМАНЩИНИ.	124
Завальнюк Ірина Володимирівна ПРАВОВА ЕТНОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ СУЧАСНОГО ПРАВОВИЗНАВСТВА: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	128
Артур Ліс LEX SALICA ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПИ: МІЖ ЗВИЧАЄМ ТА ПИСАНИМИ НОРМАМИ	131
Любічанківський Ольгерд-Ілля Ілліч ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ: ВІД ПОСТУПОВОГО ВИЗНАННЯ ДО СУЧАСНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ (1970-ТІ – 2025)	134
Саранчук Олександра Валеріївна СОВІСНІ СУДИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ЯК ФОРМА НАРОДНОГО СУДОЧИНСТВА (ОСТАННЯ ЧВЕРТЬ XVIII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.)	137
Еміль Сальчинський ЦЕРЕКВІЦЬКИЙ ТА НЕШАВСЬКИЙ ПРИВІЛЕЇ 1454 РОКУ: ПРИЧИНИ ЇХ ПРИЙНЯТТЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗНАЧЕННЯ	142
СЕКЦІЯ 4. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	
Львова Єлизавета Олегівна НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	146
Афанасьєва Мар'яна Володимирівна МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПРИНЦИП ЗАБОРОНИ ПРИМУСОВОЇ АСИМІЛЯЦІЇ	150
Mishyna Natalia LA LIBERTÉ COGNITIVE FACE AUX NEUROTECHNOLOGIES: ENJEUX JURIDIQUES À L'ÈRE DE L'INTELLIGENCE ARTIFICIELLE	153
Кулі-Іванченко Ксенія Костянтинівна ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЇ ШЛЯХОМ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ГАРАНТІЯ СТАБІЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ	155
Батан Юрій Дмитрович КОЛЕКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ	158
Волкова Дарія Євгенівна СВОБОДА АСОЦІАЦІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТА СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ	162
Животовська Ірина Юрївна ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ СВІТСЬКОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН	165
Іванцова Зоя Анатоліївна КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ АЛГОРИТМІЧНОГО ВПЛИВУ	169
Панасюк Віта Миколаївна ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ	171

artificielle. Sa prise en compte permettrait de mieux préserver l'autonomie mentale des individus face au développement de la surveillance neurotechnologique. Il revient aux juristes, en collaboration avec les autres disciplines, d'anticiper ces évolutions afin que le droit accompagne de manière appropriée les transformations technologiques.

Références bibliographiques:

1. Desmoulin-Canselier S. La France à «l'ère du neurodroit» ? La neuro-imagerie dans le contentieux civil français. *Droit et société*. 2019/1. No. 101.
2. Chneiweiss H. Le défi éthique des neurotechnologies. *Pour la Science*. septembre 2023.
3. Ganascia J.-G. Éthique et intelligence artificielle. *ENA Hors les murs, magazine des anciens élèves de l'ENA*. 2019. URL: {hal-03183627}

Ключові слова: когнітивна свобода, нейротехнології, нейроправо, інтелектуальна власність, свобода думки, захист ментальної приватності, штучний інтелект, права людини.

Mots-clés : liberté cognitive, neurotechnologies, neurodroit, intelligence artificielle, liberté de pensée, protection de la vie privée mentale, droits fondamentaux.

Key words: cognitive liberty, neurotechnologies, neurolaw, artificial intelligence, freedom of thought, mental privacy, fundamental rights.

Кулі-Іванченко Ксенія Костянтинівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного права, кандидат юридичних наук, доцент*

ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЇ ШЛЯХОМ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ГАРАНТІЯ СТАБІЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ

Згідно із частиною 3 статті 5 Конституції України «виключно народ має право визначати та змінювати конституційний лад...» [1]. При цьому Конституцією України (розділом XIII «Внесення змін до Конституції України») встановлено порядок внесення до неї змін, а порядку її прийняття не закріплено. З одного боку, це є зрозумілим, оскільки законодавець таким чином забезпечив таку юридичну властивість конституції, як її підвищену стабільність та гарантував стабільність конституційного ладу. З іншого боку, виникає багато суперечливих питань щодо порядку прийняття Основного Закону, а саме: хто і як повинен це робити, щоб це не суперечило положенням чинної Конституції України.

У Преамбулі Конституції зазначається, що «Верховна Рада України від імені Українського народу... прийняла цю Конституцію – Основний Закон України» [1]. Проте хто і яким чином, яким актом уповноважив Верховну Раду України приймати Конституцію України не зазначається. Тим більш, що до повноважень Верховної Ради України згідно із статтею 85 (пункт 3) відноситься прийняття

законів, а не Конституції України, яка є не просто законом, а Основним Законом України. Якщо народ, як носій суверенітету та єдине джерело установчої влади має виключне право на визначення та зміну конституційного ладу, то логічним кроком було б офіційно делегувати повноваження від народу Верховній Раді України на прийняття Конституції України від імені Українського народу шляхом винесення цього питання на Всеукраїнський референдум або шляхом затвердження тексту Конституції України від 28 червня 1996 року на Всеукраїнський референдум. Адже чинний на той час Закон України «Про Всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року [2] серед іншого закріплював питання затвердження конституції України та прийняття рішень, які визначають основний зміст Конституції України, як такі, що можуть бути предметом Всеукраїнського референдуму.

Свого часу Конституційний Суд України з цього приводу зазначив у своєму Рішенні від 11 липня 1997 року, що «...прийняття Конституції України Верховною Радою України було безпосереднім актом реалізації суверенітету народу, який тільки одноразово уповноважив Верховну Раду України на її прийняття...» [3]. Здається, що прийнявши Конституцію України від імені народу (замість народу–КК.) Верховна Рада України на той момент вийшла за межі своїх повноважень, передбачених статтею 85 Конституції України і тому прийняття Конституції України Верховною Радою України доцільно було б вважати актом реалізації державного суверенітету (що характеризується, як відомо, верховенством, самостійністю, повнотою та неподільністю влади держави), а не народного. Тим паче, що пізніше Конституційний Суд України, розтлумачивши положення статті 5 Конституції України зазначив наступне: «положення «носієм суверенітету... є народ» закріплює принцип народного суверенітету, згідно з яким влада Українського народу є первинною, єдиною і невідчужуваною», тобто органи державної влади та органи місцевого самоврядування здійснюють владу в Україні, що походить від народу». «...народ як носій суверенітету і єдине джерело влади може реалізувати своє право визначати конституційний лад в Україні шляхом прийняття Конституції України на всеукраїнському референдумі.» [4]

Як вбачається, Конституційний Суд України, як єдиний орган конституційної юрисдикції, все ж таки приходить до висновку, що влада народу (установча влада) є первинною, а влада, яку здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування є похідною від народу (тобто вторинною) і саме можливість прийняття Конституції України народом на всеукраїнському референдумі є безпосереднім актом реалізації права народу визначати та змінювати конституційний лад.

Коли ми говоримо про право народу змінювати конституційний лад, мається на увазі внесення змін до Розділів I «Загальні засади», III «Вибори. Референдум» та XIII «Внесення змін до Конституції України» Конституції України, оскільки саме ці розділи розкривають сутнісний зміст конституційного ладу. Складніша ситуація існує із реалізацію права народу визначати конституційний лад, оскіль-

ки тут мова йде про прийняття нової редакції тексту конституції, або про створення та прийняття принципово нової конституції, процедуру якого не закріплено. При цьому не слід ототожнювати Конституцію України та конституційний лад, оскільки в країні може бути писана конституція, але не бути при цьому конституційного ладу, якщо ця конституція буде мати не правовий характер і, відповідно, не буде гарантувати засади конституційного ладу (як, наприклад, Конституція (Основний Закон) УРСР від 30 січня 1937 р., яка гарантувала тільки засади державного ладу).

Що стосується конституційного ладу, то враховуючи те, що дефініції цього терміну Конституцією України не закріплено, він тільки тричі використовується у статтях 5, 17, 37, то єдності щодо його визначення немає.

У доктринальних джерелах під категорією «конституційний лад України», як правило, розуміють систему суспільних відносин (соціальних, економічних, політико-правових), гарантованих Конституцією України та передбачених законами України, прийнятими на її основі та відповідно до неї [5, с. 10]. Конституційний лад уособлює собою державний лад (організацію та функціонування державної влади) та суспільний лад (створення та діяльність громадянського суспільства та його інститутів), які закріплюються та гарантуються Конституцією України.

Взагалі, якщо співвіднести конституцію та конституційний лад, то можна представити їх як юридичну форму та фактичний зміст, причому, якщо змінюється фактичний зміст, то і форма також змінюється. Наприклад, якщо змінити в Україні форму державного устрою з унітарної держави на федеративну державу, (що є однією із засад конституційного ладу), то треба внести зміни, в першу чергу, до статті 2 Розділу I «Загальні засади» шляхом всеукраїнського референдуму. Але, якщо змінити форму правління з парламентсько-президентської на президентсько-парламентську республіку, то слід внести зміни до Розділів IV «Верховна Рада України», V «Президент України», VI «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади» Конституції України, процедура внесення змін до яких не передбачає затвердження на всеукраїнському референдумі.

Підсумовуючи зазначене, слід зробити висновок про те, що наявність реального конституційного ладу, його стабільність та гарантованість напряму залежить від конституції, яка не тільки повинна формально закріплювати його засади, а й гарантувати їх виконання. Конституційний лад не може існувати без конституції. В свою чергу, конституція, як Основний Закон держави, повинна прийматися народом, як джерелом установчої влади, шляхом всеукраїнського референдуму в порядку, передбаченому самою конституцією.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.04.2026).

2. Про всеукраїнський та місцеві референдуми : Закон України від № 1286-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-12#Text> (втратив чинність) (дата звернення: 02.04.2026).

3. Рішення Конституційного Суду України від 11 липня 1997 р. № 3-зп/1997 (у справі щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України статті 98 Конституції України). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-97#Text> (дата звернення: 02.04.2026).

4. Рішення Конституційного Суду України від 5 жовтня 2005 р. № 6-рп/2005 (справа про здійснення влади народом). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-05#Text> (дата звернення: 02.04.2026).

5. Бесчастний В. М. Тлумачення Конституційним Судом України поняття «конституційний лад»: теоретико-правовий аспект. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 1 (70). С. 9-13. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/beschastnyy_v._m._tlumachennya_konstytuciynym_sudom_ukrayiny_ponyattya_konstytuciyny_lad.pdf.

Ключові слова: конституція, конституційний лад, всеукраїнський референдум, стабільність, Конституційний Суд України.

Key words: constitution, constitutional order, All-Ukrainian referendum, stability, Constitutional Court of Ukraine.

Батан Юрій Дмитрович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного права, кандидат юридичних наук*

КОЛЕКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Колективні права людини набувають особливої актуальності в умовах особливих (екстраординарних) правових режимів – таких, як надзвичайний стан, воєнний стан, стан війни, надзвичайна екологічна ситуація, надзвичайна ситуація [2]. Під особливим правовим режимом розуміють спеціальний тимчасовий порядок функціонування органів публічної влади та суспільства, зазвичай супроводжуваний обмеженням окремих прав людини, з метою відвернення значних природних, техногенних і соціогуманітарних загроз і відновлення конституційного ладу.

«Збройні конфлікти, особливо пов'язані з війною Росії проти України, демонструють слабкість міжнародних механізмів захисту прав людини. У зв'язку з цим існує потреба у вдосконаленні правових механізмів реагування на сучасні виклики» [1, р. 129-130]. Крім збройних конфліктів, техногенні та природні катастрофи, масові заворушення також зумовлюють вказану потребу. Із цією метою слід продемонструвати, на які колективні права людини найбільше впливають згадані вище особливі правові режими.